

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 347

Л.А. Музика,
кандидат юридичних наук, доцент

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ І ПРОБЛЕМА ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті аналізуються проблеми, пов'язанні з наслідками агресії РФ проти України. Актуалізовано питання про порядок і розміри відшкодування завданих збитків нашій державі та її громадянам у зв'язку із військовими діями Росії. Вказуються можливі шляхи вирішення окреслених проблем у контексті правової політики, у тому числі цивільно-правової політики в Україні.

Ключові слова: політика, правова політика, цивільно-правова політика, відповідальність.

В статті анализируются проблемы, связанные с последствиями агрессии РФ в отношении Украины. Актуализирован вопрос о порядке и размерах возмещения нанесенного ущерба нашей стране и ее гражданам в связи с военными действиями России. Указываются возможные пути решения обозначенных проблем в контексте правовой политики, в том числе гражданско-правовой политики в Украине.

Ключевые слова: политика, правовая политика, гражданско-правовая политика, ответственность.

This paper analyzes the problems related to the consequences of the aggression of Russia against Ukraine. The issue of the procedure and amount of compensation for the losses, yielded to our state and its citizens by military operations of RF. Possible solutions of these problems in the context of legal policy, including civil legal policy in Ukraine are suggested.

Keywords: policy, legal policy, civil legal policy, responsibility.

Агресія є одним з найбільш небезпечних міжнародних злочинів. Досі важко усвідомити, що у XXI ст. для нас, українців, питання війни і миру набуде не просто актуального, а й особистого характеру. Силові дії Російської Федерації (далі – РФ), вчинені її збройними силами в лютому – березні 2014 р. на території Криму, і з весни 2014 р. – на території Донецької та Луганської областей, підпадають під ознаки агресії.

У відповідь на політичну ситуацію, що склалася в Україні, вже прийнято низку законодавчих актів. На жаль, їх непросто відстежити у вимірі вітчизняної законодавчої практики. Так, у Кабінеті Міністрів України триває робота над Планом відновлення України на 2015–2017 рр., яким передбачена необхідність розробки 150–200 законопроектів (його презентація мала відбутися наприкінці листопада 2014 р.). Однак вже в грудні 2014 р. у Верховній Раді України було зареєстровано понад 500 нових законопроектів. Серед основних нормативно-

правових актів (різної юридичної сили), які були прийняті останнім часом, варто назвати передусім такі:

закони України – “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” від 15 квітня 2014 р., “Про створення вільної економічної зони “Крим” та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України” від 12 серпня 2014 р., “Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції” від 2 вересня 2014 р., “Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей” від 16 вересня 2014 р., “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” від 20 жовтня 2014 р.;

постанови Верховної Ради України – “Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України” від 11 грудня 2014 р., “Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об’єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором” від 27 січня 2015 р., “Про Заяву Верховної Ради України “Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій “ДНР” та “ЛНР”, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян”” від 4 лютого 2015 р., “Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями” від 17 березня 2015 р.;

укази Президента України – “Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 листопада 2014 року “Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях”” від 14 листопада 2014 р. № 875/2014, “Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” від 2 січня 2015 р. № 5/2015;

розпорядження Кабінету Міністрів України – “Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” у 2015 році” від 4 березня 2015 р.

Проблеми, пов’язані зі встановленням наслідків агресії РФ щодо України, питання щодо порядку і розміру відшкодування завданих збитків нашій державі та її громадянам, є надзвичайно складними й неоднозначними й саме тому потребують актуалізації на всіх рівнях влади. Ми не беремося за однозначне вирішення зазначених проблем. Мета нашої публікації – загострити увагу на окремих проблемних питаннях політико-правової спрямованості, пов’язаних з агресією Росії проти України, і спробувати віднайти можливі шляхи їх вирішення. Як не дивно, за умов російської агресії проблема, власне, правової політики, у тому числі цивільно-правової, у вітчизняній правовій літературі розглядається чи не вперше.

2 січня 2015 р. Президент України прийняв Указ, яким затвердив важливий документ програмного характеру – “Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” [1]. Аналіз Стратегії доводить, що в цьому документі слова “правова політика” взагалі не згадуються. Термін “політика” вживається лише в контексті “реформа регіональної політики”, “реформа державної політики у сфері науки та досліджень”, “реформа державної політики у сфері культури” та “реформа державної політики у сфері спорту”. Аналогічне спостереження фіксуємо і після ознайомлення з Програмою діяльності Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2014 р. Це вкотре доводить сумний факт ігнорування важливості програмного і системного

здійснення правових реформ у державі. Адже саме правова політика має забезпечити відповідний перебіг правових змін і стан правової стабільності в державі.

У зв'язку із сучасними реаліями виник, поряд з іншими, цілий комплекс правових проблем, які потребують нагального вирішення в межах відповідного виду правової політики. Це, зокрема, правові проблеми в галузі:

- міжнародного права (наприклад, дотримання та виконання умов міжнародних договорів і домовленостей, у тому числі мінських домовленостей та умов Будапештського меморандуму; питання міжнародної відповідальності РФ; дипломатичні відносини з державою-агресором; відносини України і ЄС; відносини України з іншими країнами світу; проблема кримсько-татарського народу).

- цивільного права (зокрема, договірні відносини на окупованих територіях, у тому числі договори поставки та перевезення продукції; проблеми власності на об'єкти, розташовані на окупованих територіях; житлові гарантії учасників АТО, біженців і переселенців; відшкодування матеріальної та нематеріальної шкоди Україні та її громадянам).

- господарського права (наслідки невиконання чи неналежного виконання господарських договорів на окупованих територіях; статус суб'єктів господарювання на таких територіях, їх евакуація з окупованих територій тощо).

- кримінального права (серед актуальних проблем: притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності службових осіб України та РФ; притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини під час окупації та анексії Криму, а також тих, що беруть участь у діях збройних угруповань на Сході України).

- земельного права (зокрема, практика примусового вилучення, конфіскації, націоналізації, оренди земельних ділянок на території АРК і Донецької та Луганської областей України).

- сімейного права (передусім – питання опіки і піклування в зоні АТО).

- фінансового права (питання в банківській, страховій, податковій сферах на тимчасово окупованих територіях).

Одним із векторів розвитку нашої держави, визначених у Стратегії, передбачено реформу управління державною власністю. При цьому не обмовлено жодного слова про необхідність реформи управління ще однієї надважливої форми публічної власності – комунальної. Беззаперечним є факт необхідності реформи управління державною власністю. Але й на актуальності реформування управління комунальною власністю вже понад 10 років наголошують науковці та практики. Так, наразі відсутнє базове законодавство в означеній сфері, немає законів про власність, про комунальні підприємства, про територіальну громаду (суб'єкт права комунальної власності) тощо. І все це – за умови оголошеної політики децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування.

Відкритим також залишаються питання, пов'язані з майном, що належить Автономній Республіці Крим. Влада демонструє непослідовність дій, їх невідповідність оголошеним напрямом діяльності. Так, з одного боку, наголошується на засудженні анексії Криму і його обов'язковому поверненню до складу України, з іншого боку, – відсутня послідовна і планомірна діяльність держави для досягнення цієї мети. Хоча окремі реальні кроки за цим напрямом здійснюються. Так, суд наклав арешт на майно самопроголошеної кримської влади – “голови республіки” Сергія Аксьонова та “голови Держради” Володимира Константинова на загальну суму 1,2 млрд грн. Зокрема, накладено арешт на: автомобілі преміум-класу 2012–2013 рр. випуску – БМВ, Мерседес, Лексус та інші; один катер і два

прогулянкових судна. Накладено заборону на відчуження з метою подальшої конфіскації на будинки, квартири й земельні ділянки. Всього під арештом опинилися 67 транспортних засобів, майже 70 житлових і нежитлових приміщень в Житомирі, в Херсонській, Київській і Чернівецькій областях [2].

Ще декілька прикладів. 21 січня 2015 р. в Нідерландах розпочався судовий процес у справі про повернення скіфського золота в Україну. Нам доведеться доводити в суді, що артефакти належать державі, а не музеям. Розгляд справи може затягнутися на декілька років. Але ми мусимо відстояти своє право на археологічну пам'ятку.

Станом на 9 квітня 2015 р. Україна затримала шість суден цивільного флоту під прапорами Росії, Молдови, Мальти і Тувалу (на два з них накладено арешт) за те, що вони заходили в Крим всупереч законодавчій забороні. Наведені приклади ілюструють реальну діяльність української держави щодо захисту її цивільно-правових інтересів, культурної спадщини та державного суверенітету. Саме так наступально і потрібно діяти надалі.

Дослідження вітчизняної судової практики свідчить про те, що подекуди вкрай важко віднести окремі судові рішення до розряду українських. Так, у цивільній справі про надання дозволу дитині на тимчасовий виїзд за кордон без дозволу батька Орджонікідзевський районний суд м. Харкова у своєму рішенні від 9 липня 2014 р. іменем України встановив, що м. Ялта в Криму належить до РФ [3]. Таким чином, орган державної влади України фактично визнав належність Криму іншій державі. Наведене судове рішення суперечить чинному законодавству України, яке визначає Крим як українську тимчасово окуповану територію [4].

Безумовно, суд мав вирішити непросте питання (не виключено, що подібні складнощі будуть виникати в судовій практиці й надалі), адже в межах України особи з дітьми пересуваються вільно, без згоди іншого з батьків. Отримання такої згоди потрібне лише у випадках перетину державного кордону України. При цьому йдеться не про обмеження щодо виїзду дитини за кордон, а про певний порядок її виїзду за кордон за згодою батьків або з дозволу суду, за відсутності згоди одного з батьків. Отже, згідно із вітчизняним законодавством Крим – це українська територія, і, відповідно, зазначеної згоди на таку поїздку неповнолітньої особи отримувати не потрібно. З іншого боку, при в'їзді до Криму без згоди того з батьків, хто не супроводжує дитину, поза сумнівом, виникнуть проблеми, адже законодавство РФ визначає Крим своєю територією, і з позиції держави-агресора відбувається перетин державного кордону, тому службові особи вимагатимуть відповідний документ.

Суд при вирішенні аналізованого питання мав би, на нашу думку, визначити, наприклад, що “надається дозвіл на тимчасовий виїзд дитини до Криму без згоди одного з батьків”. У такий спосіб можна було б обійти гострі моменти зі статусом тимчасово окупованої території.

Варто зазначити, що не лише окремі суди України своїми рішеннями фактично визнають належність Криму до РФ. Так, у контракті, підписаному Державним підприємством “Укрінтеренерго”, Крим позначений як “Кримський федеральний округ Російської Федерації”, що можна, знову ж таки, розцінювати як визнання Україною російської приналежності півострова. У цьому аспекті цілком зрозумілою видається негативна реакція Прем'єр-міністра України А. Яценюка. Він зажадав від міністра енергетики та вугільної промисловості В. Демчишина пояснень щодо цього та інших контрактів про постачання електроенергії з Росії. У відповідному дорученні Прем'єр-міністра України від 17 січня 2015 р. № 8 було зазначено таке:

“1. Надати пояснення стосовно погодження договірних умов, які не відповідають інтересам України, а саме:

стовідсоткове забезпечення потреб в електричній енергії споживачів тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, як передумова постачання електроенергії з Російської Федерації;

забезпечення постачання електричної енергії безпосередньо з Російської Федерації в райони непідконтрольні українській владі на території проведення антитерористичної операції і зобов'язання оплачувати ці поставки;

наявність умов “бери або плати”;

можливість підвищення в односторонньому порядку вартості електроенергії, що постачається з Російської Федерації, тоді як ціна постачання електроенергії на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим є фіксованою;

зазначення в контракті про постачання електроенергії, положення, що електроенергія постачається в Кримський федеральний округ Російської Федерації;

наявність штрафу, розмір якого складає 20 відсотків від погодженого або фактично поставленого обсягу електроенергії, у разі обмеження електропостачання на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим;

ціна продажу електричної енергії на 15 відсотків нижча, ніж існуюча ціна постачання електричної енергії на тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим за контрактом, укладеним з ПАТ “ДТЕК Крименерго”.

2. Надати матеріали, на підставі яких погоджувалися умови зазначених контрактів, та копії цих контрактів.

Строк – до 12 години 20 січня 2015 року” [5].

Поза сумнівом, подібна практика відносин з Росією є грубим порушенням інтересів України. Яким чином згодом була розв'язана зазначена проблема – на разі невідомо. Однак відомо, що з 30 грудня 2014 р. відповідні контракти набули чинності.

Наведемо приклад ще однієї резонансної справи [6]. За часів СРСР був побудований стратегічний об'єкт Магістральний нафтопродуктопровід, який частково проходить територією України (загальною протяжністю 1433 км.) і з 24 серпня 1991 став її власністю. При цьому його використання продовжувало здійснювати підконтрольне російському “Транснафта” підприємство “Прикарпат-Западтранс”. Ця трубопровідна система забезпечувала транзитне транспортування нафтопродуктів європейським споживачам. І російська сторона вважала, що їй належить і сам трубопровід, і нафтопродукти, що ним передаються. З 2005 р. справа про правовий статус цього трубопроводу розглядалася Господарським судом України. У травні 2014 р. право власності на трубопровід визнано за Україною. Питання щодо власності на нафтопродукти продовжувало вирішуватись у суді. Це стосувалося близько 60–100 тис. тон палива загальною вартістю приблизно 40–68 млн дол. США. На початку 2014 р. спірний об'єкт був законсервований і РФ не використовувався. 12 лютого 2015 р. Господарський суд Рівненської області визнав право власності на спірне паливо за РФ. А 16 квітня 2015 р. Рівненський апеляційний господарський суд за результатами розгляду апеляційних скарг заступника прокурора Рівненської області і Фонду державного майна України залишив зазначене рішення господарського суду без змін.

Напевно, українським судам при розгляді подібних справ варто враховувати сучасну ситуацію в країні, а саме той факт, що РФ окупувала і в подальшому анексувала частину нашої території – Автономну Республіку Крим, продовжує військову агресію на Сході України. Внаслідок анексії Криму РФ націоналізувала численні українські підприємства (зв'язку, транспорту, науки та освіти, банківської

сфери тощо). Майже третина промислового потенціалу зі східних областей України демонтована та вивезена до РФ. У зв'язку з військовим діями РФ на території України близько 25% промислових можливостей країни зупинено, 10% – фізично зруйновано [7].

Водночас про жодний випадок націоналізації російських компаній на території України нам невідомо. Натомість, як видно з аналізованих матеріалів судової практики, Україна і надалі підтримує не лише дипломатичні, а й економічні відносини з державою-агресором. Хоча Україна повною мірою могла б скористатися положеннями міжнародного права, зокрема, принципом реторсії, який полягає в можливості застосування заходів примусового впливу у відповідь на недружні дії РФ. Весь демократичний світ засудив окупаційні дії Росії та ввів економічні санкції. В усьому світі припиняються економічні відносини з російськими компаніями, а підприємства, що продовжують працювати з Росією, самі зазнають санкцій. І лише в Україні жодна російська компанія не була піддана санкціям, із загарбниками продовжують підтримуватися економічні та дипломатичні відносини. Саме тому одним із кроків української влади у питанні застосування реторсійних заходів до РФ вбачаємо доцільність націоналізації, зокрема, банківських та інших фінансових установ і стратегічних об'єктів, що належать РФ і розташовані на території України.

Зрозуміло, що питання про реторсію на дії РФ має вирішуватись спершу на законодавчому рівні, а вже згодом, за потреби, в суді. В аспекті нашої теми цікавим є також проект Закону “Про націоналізацію майна мережі магазинів “Фрешмаркет Брусничка” № 2709 від 23 квітня 2015 р. [8]. У пояснювальній записці до нього наголошено на тому, що “законопроектом передбачається примусове відчуження об'єктів права приватної власності на користь держави (націоналізація майна) мережі магазинів “Фрешмаркет Брусничка” з мотивів суспільної необхідності – з метою недопущення фінансування тероризму і незаконних збройних формувань та з метою створення національної роздрібно-торговельної мережі соціальної спрямованості. <...> Законопроект передбачає націоналізацію майна мережі магазинів “Фрешмаркет Брусничка” за умови попереднього та повного відшкодування його вартості”.

Незрозумілою залишається логіка авторів законопроекту. За наведених обставин, якщо існують докази про “фінансування тероризму і незаконних збройних формувань”, є підстави для порушення відповідного кримінального провадження і застосування до засуджених конфіскації майна, а не його відплатної націоналізації (“попереднього та повного відшкодування його вартості”), як це передбачено законопроектом.

Загалом слід констатувати, що Будапештський меморандум є найбільшим провалом в історії світової дипломатії. Адже гарантії, надані Україні, яка добровільно відмовилась від ядерного потенціалу, здатного знищити увесь світ, виявились абсолютною фікцією. У довгостроковій перспективі це призведе до непередбачуваних наслідків у світовій системі безпеки. Внаслідок Революції Гідності Україна набула справжньої незалежності (не завдяки, а всупереч обставинам), і поступово ми перестаємо бути лише об'єктом світової політики, крок за кроком набуваючи рис суб'єктності.

Для поетапного та невідкладного вирішення питань щодо ліквідації наслідків агресії РФ проти України необхідно розробити, прийняти та запровадити Загальну концепцію правової політики України, а на її базі розробити та запровадити галузеві правові концепції, зокрема Концепцію цивільно-правової політики. Василенко В. у своєму глибокому дослідженні питань про передумови і наслідки

російської агресії щодо України запропонував цілу низку пропозицій та рекомендацій [9, с. 42]. Більшість із них заслуговує на підтримку. Ми вважаємо, що для організації протидії російській агресії та ліквідації її наслідків у Концепції цивільно-правової політики варто акцентувати вирішення таких нагальних питань, як:

– удосконалення та розширення нормативної бази щодо реалізації міжнародно-правової відповідальності РФ як держави-агресора шляхом внесення змін і доповнень до законів України, ухвалених постанов Кабінету Міністрів України, а також розроблення нових рамкових законів “Про відшкодування шкоди, заподіяної Україні агресією РФ” та “Про відшкодування шкоди, заподіяної фізичним особам агресією РФ”.

– координація роботи центральних органів виконавчої влади України, волонтерських та міжнародних організацій щодо збирання, аналізу та узагальнення юридичних доказів вчинення акта агресії проти України.

– координація роботи центральних та місцевих органів влади України щодо визначення обсягу матеріальної і нематеріальної шкоди, заподіяної Україні та її громадянам агресією РФ.

– підготовка консолідованої претензії України як держави, що постраждала від агресії, до РФ як держави-агресора, зокрема, за допомогою звернення до судів України, Європейського суду з прав людини, міжнародних судових органів, судів іноземних держав.

– розробка пропозицій щодо заходів у відповідь на недружні дії РФ у сфері економічних відносин та у двосторонніх торговельних відносинах, інші недружні дії РФ, що не пов’язані або пов’язані опосередковано з агресією проти України, як у сфері двосторонніх відносин, так і в межах відповідних міжнародних економічних організацій; координація заходів, спрямованих на практичну реалізацію таких пропозицій.

– забезпечення міжвідомчої координації та взаємодії з міжнародними організаціями з метою протидії антиукраїнській пропаганді РФ та формування позитивного образу України в міжнародному інформаційному просторі.

Насамкінець зазначимо, що актуальними також є численні проблемні питання, пов’язані із забезпеченням прав учасників АТО, загиблих військових і мирного населення, полонених і членів сімей зазначених категорій, вимушених переселенців і біженців. Йдеться передусім про відшкодування їм матеріальної і моральної шкоди, нарахування та виплату різноманітних соціальних пільг і відрахувань, вирішення житлових та інших питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. “Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” : Указ Президента України від 2 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www.president.gov.ua/documents/18688.html](http://www.president.gov.ua/documents/18688.html).

2. Заарештовано майно незаконної кримської влади на 1,2 мільярда гривень // Неділя. – 22 березня 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www.hromadske.tv/economics/zaareshtovano-maino-nezakonnoyi-krimskoyi-vladi-na/](http://www.hromadske.tv/economics/zaareshtovano-maino-nezakonnoyi-krimskoyi-vladi-na/).

3. Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 9 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www.reyestr.court.gov.ua/Review/39744863](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39744863).

4. Див., зокрема : Закони України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” від 15 квітня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1207-18) ; “Про створення вільної економічної зони “Крим” та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України” від 12 серпня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1636-18](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1636-18).

5. Яценюк требует объяснений по экспорту электричества из России (документ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // podrobnosti.ua/economy/2015/01/19/1011962.html](http://podrobnosti.ua/economy/2015/01/19/1011962.html).

6. Россия отсудила у Украины 100 тысяч тонн дизтоплива [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://korrespondent.net/business/companies/3504700-rossyia-otsudyla-u-ukrayny-100-tysiach-tonn-dyztoplyva>.

7. В Россию вывезли треть промышленного потенциала Донбасса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://sensor.net.ua/news/332267/v_rossiyu_vyvezli_tret_promyshlennogo_potentsiala_donbassa_poroshenko.

8. Проект Закона “Про націоналізацію майна мережі магазинів “Фрешмаркет Брусничка” № 2709 від 23 квітня 2015 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54898.

9. *Василенко В.* Війна 2014 року : спроба системного аналізу / В. Василенко // Український тиждень. – 17–23 жовтня 2014 р. – С. 27–42.

Отримано 12.03.2015